

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Skotøjsmagasinet „STANDARD

KØBENHAVNS BYMUSEUM

1979

KØBENHAVNS BYMUSEUM

1979

KØBENHAVN 1980

KØBENHAVNS BYMUSEUM 1979

Redaktion: John Erichsen og Claus M. Srr

© Københavns Bymuseum 1980

Bogen er sat med Garamond
og trykt i Krohns Bogtrykkeri
på Maco print. Bogbinderarbejdet er
udført af Akademisk Bogbinderi

ISBN 87-87137-24-0

ISSN 0105-936X

Københavns Bymuseum, Vesterbrogade 59,
1620 København V. Tlf. (01) 21 07 72.

Åbningstider: Daglig kl. 10–16 (november–
marts kl. 13–16, mandag lukket) tirsdag aften
tillige kl. 19–21. Gratis adgang.

Forsideillustration: Skotøjsmagasinet „Stan-
dard“, Absalonsgade 24 fotograferet i 1970 af
Susanne Mertz. Forretningen er nedlagt. Bille-
det indgik i udstillingen „Længe leve butiken“.

Indhold

Museumschef Steffen Linvald: Erhvervelser	4
Personalemæssige ændringer 1979	12
John Erichsen: Udstillinger og arrangementer	14
Ib Spang Olsen: Om „Mit København“	18
Sven Nielsen: Original galleri	26

Erhvervelser

Ved Steffen Linvald

Det er i virkeligheden ganske forbavsende, hvor mange billeder, der har interesse for Bymuseet – det være sig malerier, akvareller, tegninger, kobberstik, raderinger, ældre fotografier etc. – som i løbet af et år kommer i handlen eller bliver det tilbudt som gave. Sandsynligvis er det også et af de museer, der er blevet forskånet for tyverier af væsentlig betydning, selv om det dog ikke kan siges at være gået helt ram forbi. Blandt de meget få billeder, der er blevet stjålet, er således kobberstikkeren G. L. Lahdes bekendte stik af Christiansborgs brand den 26. februar 1794 set fra Ny Vestergade. Da det dårligt kunne undværes i samlingen, var det derfor lidt af et held for museet, at et tilsvarende stik i år blev udbudt på auktion hos Bruun Rasmussen, og at det lykkedes at erhverve det, selv om prisen nu var en ganske anden end i 1917, da det stjalne eksemplar blev købt. Iøvrigt var det om denne brand, at filosofen Henrik Steffens senere udtalte, at den „vare begyndelsen til en epoke i landets historie, som bestandig blev mere dunkel og mere uheldsvanger“. Det varede da også længe, inden Christiansborg atter var genrejst, og på en aquatinta fra omkring 1820, der sandsynligvis skyl-

des kobberstikkeren S. H. Petersen, og som blev erhvervet på samme auktion hos Bruun Rasmussen som brandbilledet, er det set under bygning fra Højbro Plads. Ledelsen af dette arbejde havde arkitekten C. F. Hansen, og at slottet først igen kunne tages i brug 1828 skyldtes dels byens anden store brand i 1795, dels det engelske bombardement 1807, som i forbindelse med statsbankerotten 1813 hver på deres vis medvirkede til at forsinke dets opførelse.

I Göteborg Universitetsbibliotek opbevares nogle tegninger fra omkring 1800 af den kendte svenske arkitekt C. W. Carlberg af nogle af de mest markante nyklassiske bygninger i København. Museumsinspektør John Erichsen, som er blevet opmærksom på dem, har ladet dem af fotografere til Bymuseet, og selv om de huse, Carlberg har tegnet, ikke allesammen er beliggende i de kvarterer, der nedbrændte 1795, er de dog et vidnesbyrd om den interesse, de københavnske nyklassiske arkitekter, anført af C. F. Harsdorff, må have vakt i nordiske arkitektkredse.

En halv snes år yngre end disse tegninger er en række københavnske prospekter, C. W. Eckers-

C. W. Eckersberg: Druknehuset ved Langebro, set fra Vestervoldgade mod Christianshavn. Akvarel 1809.

berg udførte i årene efter bombardementet 1807 af nogle af byens mest karakteristiske partier. Til disse hører Bymuseets prospekter af de fire byporte og billedet af Amagertorv med Hellig-
 ånds Kirke fra 1809. Dertil slutter sig nu årets

vel nok fornemste nyerehvervelse: hans kendte prospekt fra 1809 af Druknehuset ved Langebro set fra Vestervoldgade mod Christianshavn. Yderst til venstre ligger det såkaldte „Blåtårn“, der benyttedes som fængsel for hoffolk og for-

brydere fra Københavns amt, og bag dette den „kongelig allernaadigst privilegeret grynmølle“, som var opført 1779. Midt i billedets baggrund ses den smalle Langebro, der var en vindebro, som førte over til Kalvebod Bastion på Christianshavn, medens bygningen til højre er det berygtede Druknehus, som var bygget 1806 til „indlæggelse“ af dem, der var druknet i havnen, som i fortidens København var meget yndet af selvmordere. På billedet er to mænd netop på vej til Druknehuset med et lig på en bære.

Ganske naturligt var voldenes idyl og livet ved byportene et populært motiv for datidens kunstnere. Det gjaldt også Arthur Boesen, som i en akvarel omkring 1860, der sandsynligvis er tænkt som et skitseforslag til en dekoration eller lignende, har benyttet broen foran den i 1857 nedrevne Vesterport som emne. En anden tegning af en ukendt kunstner – sikkert en kopi – der forestiller Amagerport, kan ligeledes betragtes som udtryk for den veneration med hvilken store dele af befolkningen utvivlsomt har betragtet de gamle byporte, selv om de fleste på den anden side af trafikale grunde hilste deres forsvinden med glæde.

De nævnte billeder hører således til tiden før voldenes fald 1856 ff., men blandt årets nyere hvervelser er også adskillige, som giver et indtryk af de store forandringer, der fandt sted – mindre i den indre by end på „broerne“ og i for-

stæderne – i slutningen af forrige og begyndelsen af dette århundrede især som følge af industrialismens gennembrud og erhvervslivets vækst.

Langt op i dette århundrede synes talrige gadepartier og huse i det gamle København „indenfor voldene“ ikke at have forandret sig meget i de sidste par hundrede år. Et maleri af den afdøde kunstnerinde Karen Rømer Frost af et tagparti i Store Kongensgade 78–84, som er malt 1926, er et af de mange eksempler herpå. Et andet er en tegning af Poul Vedelsby af „Det skarpe Hjørne“, den karakteristiske ejendom, der indtil Adel–Borgergadekvarterets sanering under og efter sidste krig, lå på hjørnet af Adelgade og den nu forsvundne Helsingørgade.

Vender vi os nu til brokvartererne og forstæderne og betragter Vesterbro, så er størstedelen af bebyggelsen her karakteristisk for sidste halvdel af forrige århundrede, men på den anden side har denne bydel samtidig forstået at bevare sit ældgamle ry som byens forlystelseskvarter. Dette fremgår bl.a. af en tegning, der er tilskrevet den senere Tivolidirektør og stifter både af Dansk Folkemuseum og af Frilandsmuseet i Lyngby, Bernhard Olsen (1836–1922), som er erhvervet på auktion hos Bruun Rasmussen, og som skal forestille sangerindepavillonen „Petershaab“, Vesterbrogade 17–19 omkring 1860/70. Imidlertid fremgår det af et samtidigt træsnit i Illustreret Tidende 1867/68, at det i virkelig-

heden er sangerindepavillonen „Olympia“, Vesterbrogade 29, tegneren har gengivet. Stedet eksisterer stadig som Vester-Bio.

Selv om tegningen er betegnet „B.O.“ (Bernhard Olsen), synes den dog ikke desto mindre at være en kopi efter træsnittet i Illustreret Tiden-
de, idet den i sammenligning med dette virker alt for usikker i stregen til at kunne skyldes den udmærkede tegner og illustratør Bernhard Olsen var – uden at dette dog forringer dens topografiske betydning.

Et forlystelsessted af en noget anden art ses på en akvarel af Axel Holm fra 1899 af en af de berømte beværtningshaver i Pileallé.

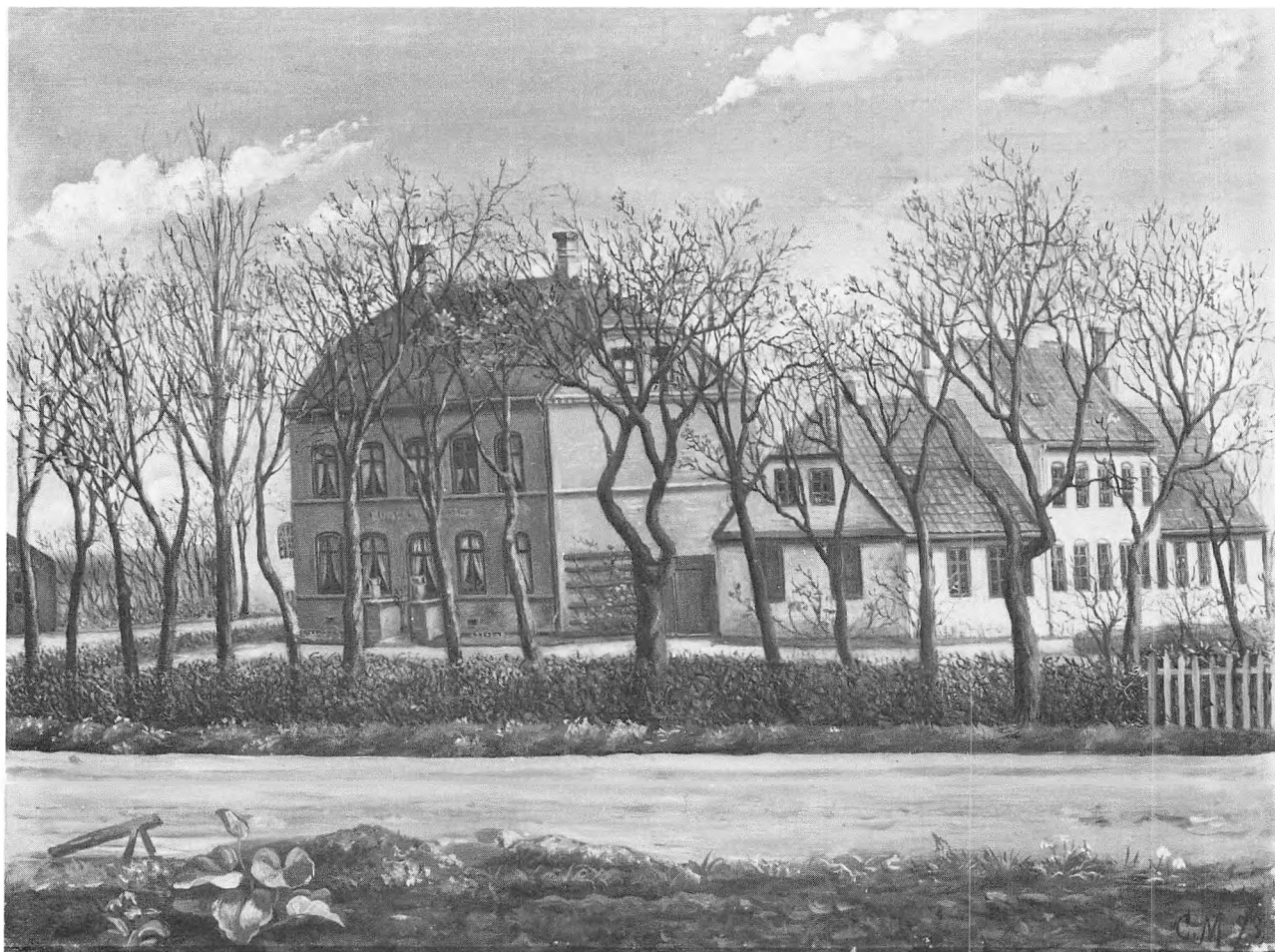
Fra arkitekt Hans Wilhardt modtog museet forrige år som gave en del malerier og tegninger af hans afdøde fader, maleren Peter H. Wilhardt (1866–1929), deriblandt et interiør fra kunstnerens lejlighed, Åboulevard 80 (gengivet i årsberetningen 1978). En akvarel, han har malet af udsigten fra lejligheden i 1905, er i år skænket museet af hans svigersøn, kunsthandler Carl Canova Skånstrøm, Edelslundsvej 5, Tårnbæk. På denne ses den oprindelige villabebyggelse ved Bülow'svej mellem Rolighedsvej og Ågade, hvor Statens Husdyrbrugs Forsøgsbygning nu er beliggende.

I 1934 blev en ældre ejendom, Jagtvej nr. 29 overfor Assistens Kirkegård, nedrevet. Den var kun to etager høj og otte fag i længden, som det ses på en tegning af huset, der er skænket mu-

seet af fru B. Jensen, Jagtvej 29 A¹. En indskrift på facaden oplyser, at huset var „Opført af Foreningen for Alderdomsboliger“, og det var derfor sikkert bygget i slutningen af forrige århundrede, da der især på Nørrebro rejstes et stort antal stiftelser for ældre. Den ny ejendom, der har erstattet det, er bygget af „Foreningen for Alderdoms-Friboliger“.

Men Nørrebro havde også sine forlystelser, og selv om de i antal ikke kunne måle sig med Vesterbros, så havde de imidlertid deres faste klientel, der holdt af dem. En af de små beværtninger herude var „Den lille Café, chez Kai“, Allersgade nr. 17, og det er sikkert den et naivt maleri fra 1958, signeret „Helle? H“, skal forestille. Man ser et lille enetages, gulkalket hus med rødt tegltag og brogede vinduesruder. Gavlens med indgangsdøren ligger ud til gaden, og på begge sider denne skjuler haven sig bag et plankeværk. Billedet er skænket museet af kunstmaler Poul Lillesøe, Kirke-Såby, sammen med den tidligere omtalte tegning af Amagerport, medens tidligere smedemester Svend Åge Lous, Harrestrupvang 5 A, har foræret to raderinger, dels forestillende de stråttækte bondehuse, som tidligere lå på hjørnet af Frederikssundsvej og Sokkelundsvej, dels Frederikssundsvej med Brønshøjs gamle smedie. Med disse raderinger fulgte billedværket: „Det gamle Brønshøj – og det nye“, fra 1943.

På Frederikssundsvej havde „P. Ipsens Enke“s

C. Mulvad: P. Ipsens Enkes terrakottafabrik, Frederikssundsvej 78. Oliemaleri 1873.

terrakottafabrik til huse i nr. 78. På et maleri fra 1873, udført af fru C. Mulvad, der var ansat på fabriken og skænkede det som bryllupsgave til grundlæggerens søn, Bertel Ipsen og Georgine Didriksen, på 30-årsdagen for fabrikens oprettelse den 15. april 1873, ses en del af det store anlæg, der bestod af en toetages hovedbygning ud til Frederikssundsvej og to – sandsynligvis ældre – enetages sidefløje, der synes at have huset den egentlige fabrik. Billedet er interessant, fordi det også giver et indtryk af de landlige tilstande ved Frederikssundsvej med dens dybe grøfter, hvor nu Frederikssundsvejens Skole er beliggende.

Østerbro er blandt årets nyerehvervelser kun repræsenteret med en aquatinta fra 1939 af Albrecht Halbritter, der forestiller det tidligere tyske gesandtskabs domicil ved Kastelsvej, som efter krigen blev overtaget af den britiske ambassade.

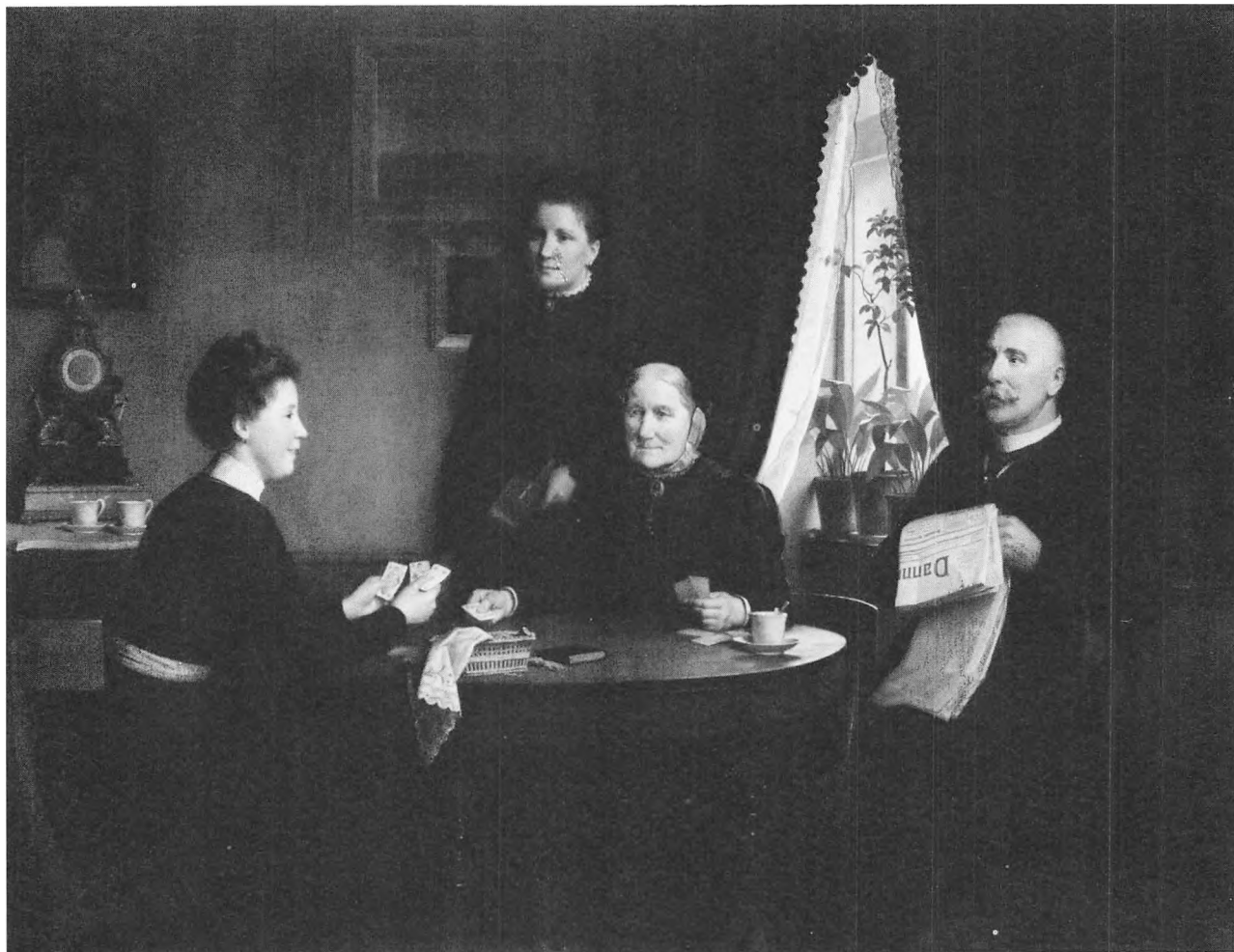
Ligeså dårligt repræsenteret blandt årets nyerehvervelser er havnen; dog er museet kommet i besiddelse af en udmærket samling tegninger og akvareller fra Kalveboderne og Sydhavnen ved Slusen, som tidligere kasserer i magistratens 3. afdeling, Chr. K. Christiansen har udført og museet erhvervet som et vigtigt bidrag til forståelsen af den udvikling, der har fundet sted i dette område mellem 1928 og 1958.

Til de mere „moderne“ billeder hører nogle af den tidligere præsident for Kunstakademiet, maleren og grafikerens Vera Myhres stentryk fra

Vesterbros Torv, i hvilke torvets færdselsstriber spiller en afgørende rolle.

Af portrætter har museet som testamentarisk gave fra boet efter fru Thyra Fugmann, Strandvej 138 B, Hellerup, ved landsretssagfører H. Repsdorph, Frederiksborggade 7, modtaget et maleri af Julius Exner, hvor familien Fugmann ses samlet omkring dagligstuebordet i deres lejlighed Kongens Nytorv 19^{III}. Fru Thyra Fugmann var enke efter længst afdøde restauratør Theodor Fugmann, der fra 1893–1906 ejede Grand Café i ejendommens stueetage. Senere boede han i Charlottenlund, hvor han fra 1882–1924 var „Over Stalden“'s navnkundige vært, og i disse år – takket være Dagmar Hansen, „Københavns populæreste skønhed“, som hun er blevet kaldt – skabte dens ry som varieté. På billedet, der sikkert er malt omkring århundredskiftet, sidder han med sin avis yderst til højre, medens en ældre dame er optaget af at spille kort med en ung pige, iagttaget af en tredie dame – Fugmanns første hustru? – der står ved siden af den ældre dame, som muligvis er hans moder eller snarere hans svigermoder.

I 1976 afholdt Bymuseet en retrospektiv udstilling af „Barbermaleren“ John Christensens arbejder, især fra Nørrebro, der blev en meget stor succes, og det kan da sikkert også betragtes som et resultat heraf, at kunstnerens datter, afdelingssygeplejerske fru Dagny Jonsen, Højmo-se Vænge 41, Hørsholm, har overladt museet

Julius Exner: Restaurator Th. Fugmann med sin familie i hjemmet, Kgs. Nytorv 19^{III}. Oliemaleri ca. 1895.

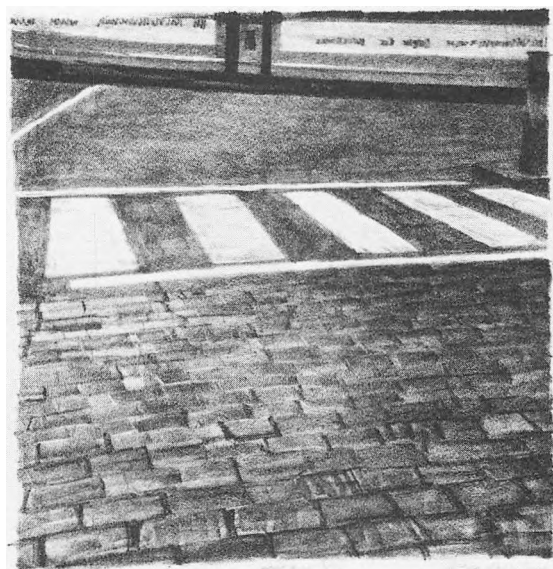
en stor samling af faderens efterladte malerier, deriblandt portrætter af professor Gudmund Hatt (1884–1960) og af malerne, professor Hjorth Nielsen (f. 1901) og professor Wilhelm Freddie (f. 1909).

Desuden har museet som gave fra lektor fru Ellen Schrøder Klingspor modtaget en akvarel af C. Falbe-Hansen, der forestiller et københavnsk hattemagerværksted omkring 1940, medens den unge maler Erik Hagens har foræret det en plakat fra 1979 af Paladsteatret og livet på Axel-torv ved biograftid.

Også en større samling fotografier er i år skænket museet. Fra Medicinsk-historisk Museum har det således modtaget fotografen Ole S. Christensens billeder fra kvarteret Bredgade, Fredericiagade–Amaliegade, medens frk. Ella Theilgaard, Puggårdsgade 15, ved advokat Holger Mosbæk, Nørre Farimagsgade 13, har overladt det flere albums med fotografier, postkort, udklip fra København og egne tegninger fra Den gamle By etc.

Af gaver til museet i det forløbne år kan yderligere nævnes en kalligraferet adresse fra hus-ejerne i kvarteret ved Kildevældsgade „til Arbejdernes Byggeforenings Bestyrelse“ i anledning af 25 års jubilæet 1892; et svendebrev fra 1761 for fassbindersvend, dvs. bødgersvend Jens Simonsen Lange og et lignende fra 1786 for Johannes Mørk – begge rigt dekorerede med tegninger; en fane fra „Karetmagersvende-for-

eningen“ med en kongelig guldkaret og årstallet 1862 og et opråb fra Louis Pio „Til Vælgerne i Københavns 5te valgkreds“ om hans opstilling til folketingsvalget 1872. Desuden har Svendsgades Politistation overladt museet et smukt stationsskilt af fajance, og fra det nedlagte Kriminalmuseum er bl. a. kommet nogle politiuniformer, politiskilte af messing, billeder og diverse andre genstande. Fra arresten i Kastellet stam-

Vera Myhre: Færdselsstriber og brosten, Vesterbros Torv. Stentryk 1967.

mer to ankelringe af jern. Endelig har ejerlavet Nyhavn 14 skænket ejendommens oprindelige husskilt af sandsten med en fremstilling af „Den sorte Ravn“ fra 1775, der nu på grund af forvitring er blevet erstattet med en kopi, medens museet som gave fra billedhuggerinden Helen Schou, Strandvej 257, Charlottenlund, har

modtaget et „dukkehus“, der i virkeligheden er en model af fabrikant Lauritz Schous første sæbeudsalg på hjørnet af den tidligere H. C. Jensens Vej, nu Rentemestervej, og Frederiksborgvej. Modellen er udført 1910/11 af Lauritz Schou til hans søn, den senere, nu afdøde direktør Holger Schou, der var gift med giveneren.

Personalemæssige ændringer 1979

afgang

Aksel Brüggemann, vagtbetjent. Ansat 1977.

Salomon Friedberg, arkivmedhjælper. Ansat 1973.

Johannes Samuelson, vagtmester. Ansat 1946.

John Wodstrup, arkæologisk medarbejder. Ansat 1974.

Gudrun Olsson Comcé, rengøringsassistent. Ansat 1968.

tilgang

Viggo Tage Heidemann, vagtbetjent.

Ivan Folke Jönsson, arkivmedhjælper.

Anker Melsted Jørgensen, rådhusbetjent.

Caspar Ernst Jørgensen, studentermedhjælper.

Ulla Julie Petersen, rengøringsassistent.

Vagtmester Johannes Samuelsen

Den 1. september 1978 tog Vagtmester Johannes Samuelsen kun 60 år gammel sin afsked fra Bymuseet, som han med interesse havde tjent siden 1946, da han blev knyttet til det efter tre års tjeneste under Rådhusforvaltningen. I 1959 efterfulgte han Wilhelm Bülow-Olsen som kustode og i 1966 fulgte udnævnelsen til vagtmester. Disse ydre data dækker over et liv og en livsgerning, der var viet museet og dets arbejde. Det begyndte med hans deltagelse i de store såringer i efterkrigstiden i Adel- og Borgergade-kvarteret, hvor han i vinterens kulde og mørke havde opslået sit standkvarter i en uopvarmet kælder, hvorfra indsamlingen af bygningsdele af historisk interesse fra de ejendomme, der blev nedrevet, foregik. Samuelsen skånedes ikke sig selv, heller ikke i årene omkring 1956, da museet flyttedes fra Rådhusloftet ud i Den kgl. Skydebanebygning tidligere domicil på Vesterbro, hvor det var Samuelsen, der påtog sig det store manuelle arbejde med museets indretning –

især med ophængningen af billeder, som han i virkeligheden var ene om. Senere var han i mange år virksom med museets særudstillinger og havde da et glimrende samarbejde med museets arkitekt Ib Lunding, som han også ledsagede og hjalp med museets udstillinger i Gent, Wien og Stockholm. Det var først, da sygdom meldte sig, at udstillingsarbejdet blev overtaget af rådhusbetjent Gustav Andersen, som ligeledes gik op i det med stor interesse, men indtil sin afgang vedblev Samuelsen at være en støtte for museet, og hans kendskab til alle detaljer i dets virksomhed var af uvurderlig betydning for dets virksomhed, og alene af den grund vil han blive savnet i mange år fremover. Derfor var det også med virkelig sorg, at museet og dets personale midt i juli tog afsked med ham, inden han tog sin velfortjente ferie, der efterfulgtes af et otium, som vi alle ønsker må blive ham til glæde ovenpå en lang arbejdsdag.

Steffen Linvald

Udstillinger og arrangementer

Ved John Erichsen

Årets første udstilling „Østrigsk arkitektur 1860–1930“ var tilvejebragt af arkitekterne, professor Karl Mang og Eva Mang-Frimmel i Wien og stillet til museets disposition gennem den østrigske ambassade. Originaltitlen var „Vom Historismus zur modernen Architektur – Architektenzeichnungen aus Österreich“. 100 reproduktioner, hvoraf flere i farver, og alle i originaltegningernes format, viste udviklingen fra historismen, hvor den danske arkitekt Theophilus Hansen spillede en afgørende rolle for Wiens udbygning, over Otto Wagners kraftfulde og dekorative jugend til Adolf Loos' ornamentforsagende saglighed. En udvikling, som har paralleller i Danmark og måske endog har været en direkte inspirationskilde ved udbygningen af København. Her tænkes især på Wiens udvidelse efter voldenes fald med pragtgaden Ringstrasses anlæggelse, som sammen med baron Hausmanns parisiske boulevarder dannede forbillede for Københavns voldgader, der i en halvkreds løber omkring den gamle bykerne.

Udstillingen blev på værdifuld måde suppleret med en serie farvediapositive af Wienerarkitektur, som Institut for Kunsthistorie havde stillet

til disposition. Desuden havde Kunstindustri-museet udlånt tre stole, nemlig en mahognistol tegnet af Theophilus Hansen og udført i Wien 1851, samt en Wienerstol udført hos Gebrüder Thonet omkring århundredeskiftet og endelig en stol tegnet af Joseph Hoffmann til sanatoriet i Purkersdorff omkring 1905. Udstillingen varede fra 13/2 til 4/3.

„Længe leve butikken“ var titlen på en foto-udstilling af københavnske butikker af Susanne Mertz. Billederne, der var taget gennem det sidste årti, viste facadeskiltning og vinduesudsmykning hovedsagelig fra småbutikker i den indre by, Christianshavn og brokvarterne. Fotografen havde især interesseret sig for den klein-kunst, de handlende selv skabte, når de pyntede deres vinduer – i virkeligheden en slags folkekunst, som står i grel modsætning til de dyre forretningsstrøgs panoramavinduer, der arrangeres af professionelle dekoratører. Mange af de forretninger, som vistes på udstillingen, havde allerede lidt butiksdøden, og der var derfor også et historisk islæt i billederne. Det var en serie ualmindelig smukke fotografier, som manede til eftertanke i en tid, hvor de små forretninger ud-

Udstillingen Østrigsk arkitektur 1860–1930. O. Woldbye fot.

dør, og store dele af den gamle by helt er ved at forsvinde bag stål, glas og beton.

En række farvelysbilleder blev ligeledes vist

på udstillingen, der varede fra 7/4 til 3/6. En serie postkort af Susanne Mertz' billeder blev iøvrigt produceret og sælges nu i museet. Ud-

stillingen har siden bl. a. været vist på Herning Museum og i det ombyggede Bellevue Teater.

Fra 8/9–16/9 udlåntes festsalen til Danmarks Kommunistiske Parti, som markerede sit 60-års jubilæum med en kunstudstilling, hvor en række malere, tegnere og grafikere forvandlede rummet til en broget mangfoldighed.

Museet fandt det naturligt at benytte det internationale børneår som udgangspunkt for en udstilling af Ib Spang Olsens arbejder. I tegninger, litografier, bøger og film har han for længst erklæret København sin kærlighed, og han er samtidig en af vor tids populæreste børnebogsforfattere og -illustratorer. Spang Olsen formede selv udstillingens opbygning som en labyrintisk by med kringelkroge og snoede gader, der åbnede sig i små pladser. En broget by, hvor hvert gade- eller pladsrum videde sig ud i nye perspektiver, som førte til nye oplevelser. Udstillingen, der strakte sig fra 13/10 1979 til 31/1 1980, vakte betydelig interesse, og den blev indtil årsskiftet set af ikke mindre end 22.000.

Endelig var museet som medarrangør involveret i Københavns Universitets jubilæumsudstilling „Universitet og by“, der vist i Nikolaj Kirkebygning 1/6–10/7. I en serie enkeltkapitler belystes universitetets historie gennem 500 år med titler som for eksempel Det akademiske liv, Oprørske studenter, Universitetet og folket, Kvindelige akademikere, Studenternes økonomi og boligforhold, Universitetets samlin-

ger m. m. Man havde bestræbt sig på at gøre det hele populært og levende, og ved siden af vist et stort lysbilledshow om hele Universitetets bygningshistorie fra den spæde start på Frue Plads i middelalderen til vore dages vidt forgrenede kompleks. Dette show, som var bekostet af Københavns Kulturfond, befinder sig nu i By-museet. Udstillingen blev iøvrigt en stor publikumssucces, idet 25.000 så den i løbet af de seks uger, den varede.

Som i de tidligere år har Københavns Kommunes Aftenhøjskole arrangeret flere foredragsserier i museet. Endvidere har museet været besøgt af Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte, Selskabet for arkitekturhistorie, Selskabet for Københavns historie, Legetøjets venner og studerende ved Universitetets Institut for kunsthistorie. Kommunens sommerunderholdning har i perioden juni–august afholdt 17 koncerter og viseaftener, heriblandt Tom Nagel Rasmussens arrangement „og det var det – billeder fra Christianshavn i 20'erne og 30'erne“. Endelig har Centret for historisk Musik haft koncerter i havesalen.

Besøgstallet har været i vældig stigning, idet tælleapparatet viste ikke færre end 106.000, hvilket udgør en stigning på ca. 40%. Flere faktorer kan forklare dette „boom“. For det første, at museet fra 1/1 1979 gik over til gratis adgang og endvidere at sommervejret var usædvanligt ringe, hvilket som bekendt er til gavn for muse-

Fra Københavns Universitets jubilæumsudstilling i Nikolaj Kirke. K. Jensen fot.

erne. Også skolerne har i større omfang end hidtil udnyttet museet, idet man i år oplevede hele 187 anmeldte skolebesøg mod 139 sidste år. Den samme tendens præger billedarkivet, som med 934 besøgende atter noterer sig for en fremgang på ca. 5%.

I det forløbne år er udgivet følgende: Årsskriftet Københavns Bymuseum 1978, 34 s., postkortserien „Længe leve butiken – fotografier af Susanne Mertz“ (18 stk.) og endelig plakater til samme udstilling, Østrigsk arkitektur og Mit København.

Om „Mit København“

Af Ib Spang Olsen

Bymuseet henvendte sig og mente, at man i anledning af børneåret kunne bruge et udvalg af mine tegninger fra København til glæde for børnene i efterårsferien. Ganske rigtigt har jeg gennem tiderne anvendt københavnske motiver, dels som illustrationer til tekster, som er stedsfæstet i byen, dels som unævnte rammer om mere ubestemt placerede hændelser, som for eksempel i børnebøgerne om Lars Peter, dels som direkte skildringer; huse og miljøer interessante nok i sig selv.

Udgangspunktet for museets planer var nok „Kiosken på Torvet“, børnebogen fra 1964, som på absurd vis giver en ganske grundig skildring af Sankt Hans Torv og umiddelbare omegn, men som i kraft af den ilende udvikling nu også har fået såvel boghistorisk som byhistorisk anstrøg og forresten er ude af markedet.

Jeg samlede altså kiosktegninger – og hvad selve kiosken angår, mødtes vi af velvilje fra ejerne af visse originaltegninger – og jeg samlede københavnsmotiver fra flere af kommunens steder. Det viste sig, at ét kvarter, det mindst monumentale, men dog mest ejendommelige, savnedes i billedrækken. Det var den del af

Udenbys Klædebo kvarter, der ligger vest for Lyngbyvejen mellem Store Vibenshus og Hans Knudsens Plads, egnen omkring F. F. Ulriksgade og Engelstedsgade, hvor jeg så dagens lys for længe, længe siden. Det burde være repræsenteret, og der var jo heller ikke forbud mod at tegne nyt. Jeg drog derud.

Det gælder vel enhver, der i disse år genser sin barndoms steder, at man for at sige det mildt bliver klar over, at noget er sket, siden man trådte barneskoene; netop den generation, jeg tilhører, siges at have oplevet flere væsentlige ændringer end nogen anden generation i historien. Også det ydre Østerbro er forandret, har forandret sig (eller er blevet hærget). Også der er revet ned og bygget, trafikgennembrudt og grundudnyttet, også der er rejst de stolte monumenter over tidens teknologiske potens og arkitekternes afmagt, de additioner af etager og vinduer, som vil gøre alle jordens byer ens og udrydde storhed til fordel for størrelse.

Dog, alligevel fjæler sig en del af det gamle omkring den nye brølende Lyngbyvej, meget er uforandret i det ydre, en del har været så vel-funderet økonomisk eller har haft så lidt profit-

Engelstedsgade, ca. 1929 (udsnit). Den tyske dreng havde fint og mærkeligt lyst tøj på og kunne ikke snakke dansk. Vi jagede ham på gaden så længe, at han faldt og blev helt sort på maven. Så løb han ind, og vi så ham ikke mere.

interesse, at det på en vis afstand kan ligne sig selv fra halvtreds år siden. Det gælder for eksempel netop Engelstedsgade og de andre gader med lægenavne med de byggeforeningshuse fra 1909, der var så storartede billige arbejderboliger dengang og solide huse i et stilfærdigt miljø for lidt bedre aflagte nu. Huse i nær familie med og endda en smule mere attraktive end de så omtalte Kartoffelrækker. De har holdt sig og er velholdte; jeg ser de samme tage, de samme døre – ja det samme stakit! Det er altså nu halvfjerds år gammelt; langt over støvets alder for et stakit, formodentlig reddet af en betonkant mod fugt fra jorden, alt ialt et byggeri gjort med omtanke.

Der var så meget tilbage, at synet og skitserne derfra var nok til at sætte erindringen så meget i gang, at man med digteren kunne sige, at minderne vældede frem.

Det blev til flere og flere billeder fra netop dette så beskedne område, og de har fortrængt nogle af skilderierne af ældre dato og fra mere centrale bydele og gjort udstillingen til mere en skildring af en barndom end af en by. Hvorvidt den stadig blev især for børn, kan jeg ikke afgøre; ved at være memoirer i billedform kunne den få nogen kontakt med dem, der i den genkendte noget fra deres egen barndom, folk i min egen generation, især vel østerbroere.

Jeg fik frie hænder til at formgive udstillingen, der skulle placeres i den store sal. Den er et

prægtigt rum, et kulturminde i sig selv, ikke nem at bygge nutids-udstilling op i. Jeg havde ingen erfaringer som arkitekt, udover hvad carport, hønsehus og sommerhuskøkken kan give, men havde en gammel forestilling om, hvad jeg ventede af netop en interimistisk udstillingsrum.

De skulle være så varierede, at de ikke i sig selv belastede tålmodigheden, men tværtimod lokkede den besøgende til at opleve nye rumvirkninger og nye betragtningsmuligheder. Museet rådede over plader; det var bare at stille dem op.

I praksis måtte vi uden om lysekronerne, disse prægtige stykker, som ikke tåler for høje udstillingsgæster. De måtte indhegnes af plader, og disse tre punkter blev altså kernerne i det komplicerede rumsystem, der tager lige så meget hensyn til betragtningsafstande og rumtryghed som til udstillingsinteresse og brandvæsen. Det kom til at fungere, for så vidt som det kunne rumme mange mennesker uden at de følte trængsel eller forvirredes – efter hvad man sagde.

En medvirkende positiv faktor var nok farverne. De grå fotostater fremhævedes af baggrundsfarverne på pladerne: Okker, malagarød og lysegrå. Der var et fint samarbejde med museet i det hele, men farverne er især museumsinspektørens og malerens værk. De forgylde de besøgendes ankomst, stemte dem positivt og

skabte fine balancer til selve rummets egne farver, samtidig med at de holdt de to ting på afstand af hinanden.

Som allerede nævnt bestod udstillingen af fotostater, forstørrelser af tegninger og grafik i dimensioner, som går op i standardmålene for masoniteplader.

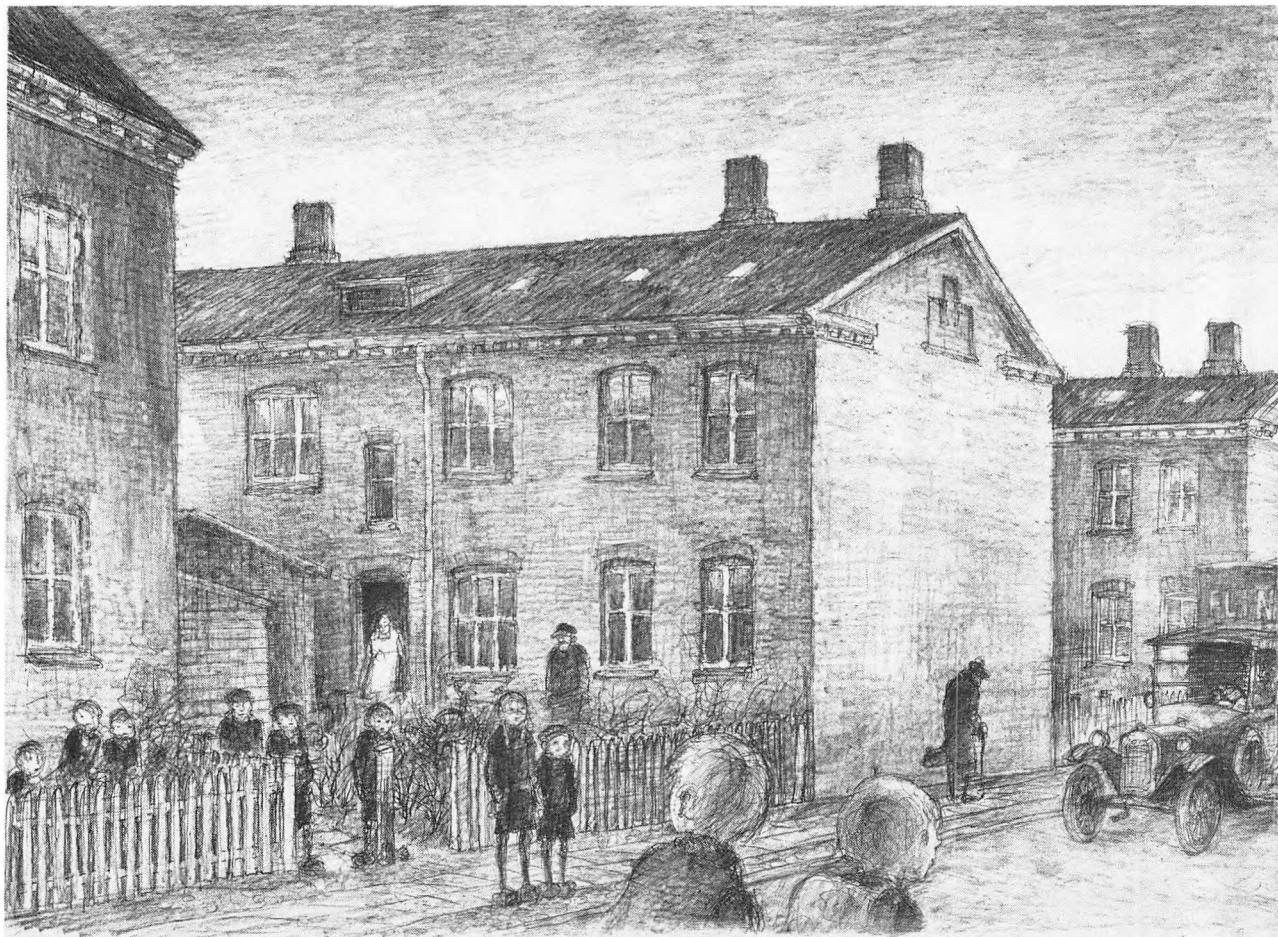
Billedernes størrelsesforskel stammede fra vore forestillinger om, hvorledes de varierende udstillingsflader bedst udfyldes og er ikke noget udtryk for, hvilke billeder vi fandt vigtigst. Det billede, som ses for enden af en gang eller et aflangt udstillingsrum, må være større end det, som hænger lige ved siden af, for at få sin rette betydning. Og alle billederne må være over naturlig størrelse, så meget, at den synsvinkel, jeg betragter dem under på udstillingen, bliver den samme som da jeg havde tegningen foran mig på bordet. En udstilling er noget andet end en bog; udstillingen som billede må prioriteres over det enkelte billede – som man dog selvfølgelig prøver at give gode betingelser. Hvad tegninger og grafik angår, kan man i udstillingssammenhæng være glad for fotostaten; den hjælper på kvantiteten uden at sænke kvaliteten og er ikke uoverkommelig dyr at anvende.

Stærkt hjulpet dertil af museet var jeg i ret god tid med hensyn til disse udstillingsrum – med selve tegningerne kom det til at knibe lidt. Det der med memoirerne greb om sig, flere og

flere motiver dukkede op og syntes lige så relevante som de allerede færdiggjorte.

Tegninger er ikke altid nemme at omgås i travle stunder; mine har det med ikke at være færdige, før et ganske bestemt stadium er nået. Det er lidt forskelligt efter motiverne, hvornår det indtræder, men har ikke så meget at gøre med, hvor meget det haster. Derfor gik det således, at udstillingen ganske vist åbnede til tiden med passende udfyldte vægge, men at nogle billeder endnu ikke var lavet og langt mindre til at se, selv om de repræsenterede nogle væsentlige indtryk og erfaringer – eller måske netop derfor. Og derfor er udstillingen i den velsignet lange periode, den har hængt, vokset noget videre ud ad væggene. En god udstilling er for mig en mulighed for intens betragtning og oplevelse i en timestid. Så har jeg ikke mere egentlig opfattelsesevne tilbage og må gå, hvis ikke der skal blive tomgang eller hovedpine ud af besøget. Efter det mønster har jeg søgt at forme udstillingen.

Min fortid som tegner og grafiker har været meget præget af illustration, en disciplin jeg agter meget og sandsynligvis har svært ved at forlade også i friere arbejder. Her forekom det mig, at billederne ikke i sig selv var totalt aflæselige, som man siger det i vore dage. Jeg mente det bogstaveligt, for såvidt som jeg nok troede, man kunne begribe, hvad de forestillede, men at de ikke gav oplysning nok om den viste situations baggrund i min og de andres tilværelse og dens be-

Vognmandsmarken, ca. 1930. Gennem ti år passerede jeg dagligt Vognmandsmarken på vej til skole. Børnene der var ikke rigtige barakunger, for husene var bygget af sten. Men hele bebyggelsen var opført til boligløse af Københavns Kommune efter første verdenskrig, og derfor var det sikrest at gå på den fjerneste side af gaden. I bogen »Firkanten« har Villy Karlsson skildret livet i Vognmandsmarken indfra i mellemkrigstiden. Senere døde husene af skam i boligspekulanter's hænder.

tydning for mig dengang. Så der er vedføjet en kortfattet tekst til hvert billede, let nok at læse for den, der kan læse, og altså ladende det lille

barn i stikken. Eller netop ikke; hele udstillingen er meningsløs uden et nært samarbejde mellem barn og voksen; denne oplevelsen sammen

mellem aldrene er et hovedmotiv, hvad angår den nyere byhistorie – og iøvrigt i alt hvad jeg har skrevet og tegnet for børn. Man skal gå der sammen; den læsende skal hjælpe den ikke-læsende med hvad der behøves og iøvrigt svare på alle spørgsmål, jeg ikke har kunnet forudse, men hvis rette besvarelse kan være udflugtens egentlige udbytte.

Før udstillingens åbning var jeg meget optaget af de praktiske omstændigheder og gjorde mig ikke mange forestillinger om hvilke reaktioner, den kunne fremkalde. Hvad dagspressen angår, var det småt med opmærksomheden, men vi mærkede hurtigt en interesse fra det almindelige publikum og visse pædagogisk interesserede for det man kunne kalde det børnehistoriske: Hvad var det egentlig for en barndom, der her skildredes? Det var motivet for to reportager i TV, i Kulturfdelingens RUBRIK og i Børne- & Ungdomsafdelingens KLOKKEN FEM; man forsøgte ud fra udstillingen at vurdere, hvordan børnenes vilkår er nu i forhold til skildringerne fra dengang. Hvor gik det frem, hvor tilbage?

Jeg har forsøgt så nøgternt som muligt at afbilde, hvad den lille dreng oplevede for halvtreds år siden, såvidt gørligt uden senere erhvervet bedreviden og nostalgiske overtoner. Selvfølgelig ligger der en skrabnæsespil af subjektivitet bag selve interessen for at forme sådan noget; det er forud bekendt og behøver ikke at skade.

Som bekendt lå den almene levestandard materielt langt under nutidens; i Engelstedsgade måske endog et par tommer lavere, hos en befolkning på de lavere løntrin og med arbejdsløsheden lige i hælene. For de voksne, måske især husmødrene, var tilværelsen en evig kamp for at holde sig klar af den åbenlyse fattigdom. De var ikke fattige, ville ikke være det, spinkede og lappede og søgte at skjule det for børnene, som på deres side vel begreb problemstillingen, men mere drømte om uopnåelige goder inden for legetøj og slik end social status.

Forholdet mellem voksne og børn var ganske vist mere præget af disciplin, for ikke at sige strenghed, end nu, selv om prygl ikke havde den betydning og udbredelse, som man populært forestiller sig, men dermed er ikke fastslået, at der var mindre kommunikation eller koldere klima mellem generationerne end senere hen. Det forekommer mig endog, at man kunne vente sig mere kontakt med fremmede voksne man mødte, end et barn af idag kan. For halvtreds år siden var det familiemønster, som var blevet gængs efter den store indvandring af industriarbejdere i det 19. århundrede, endnu ikke anfægtet, så gennemgående kunne vi vente at finde en mor, eller ihvertfald en husmoder, når vi kom hjem fra skole. Vi kom hinanden ved, når der var problemer eller kakao, men derudover behøvedes vor nærværelse ikke i hjemmet før ved aftensmadtid. I eftermiddagstimerne kunne vi

Min skolevej, ca. 1931. Der stod Omøgade på skiltet, men vi kaldte den Kirstinebergvej uden at vide hvorfor. Det var svært at komme forbi alle tømrerpladserne og skurene og nå frem i rette tid. Mange steder kunne man gå uden at nogen sagde noget, og en dag fandt vi et gammelt og forfaldent, men fint hus, og på det stod med næsten udviskede bogstaver: Kirstineberg.

strejfe om, hvor vi ville, ingen sjæl anede hvor vi var eller hvad vi foretog os. Dette kan være nyttigt at erindre i en tid, hvor problemerne

med fritidshjempladser og nøglebørn er fremtrædende. Man skylder gerne forældrene, at de ikke tager sig tid til børnene, og at mange pro-

blemer kunne klares ved større ofre fra deres side. Det er utvivlsomt rigtigt, men noget tyder på, at vi ikke belastede vore mødres tid stort mere end børn gør nu, for vi behøvede ikke voksne til at underholde os. Vi havde den store, mangfoldige og børnevenlige legeplads Østerbro til vor disposition, og vi ejede en frihed, som nutidens børn næppe kan drømme om på samme sted. Alle veje, smøger og de fleste pladser og baggårde var vort revier, dertil kom adskillige værksteder, for ikke at tale om havnen, der jo dengang var adskilligt mere levende og kosmopolitisk end nu.

Nutidens barn, som selvfølgelig ikke besidder mindre vovemod end vi, må se de fleste af vore muligheder og flugtveje lukkede af bebyggelser til udnyttelsesgrænserne og derover, højhuse, parkeringspladser og trafik anlæg, med den parate død til mindreårige. Nutidens østerbrobarn er nok i højere grad end vi henvist til institutioner, klassificerede legepladser med formgivne redskaber, voksenovervågning og igangsætning end vi var; dets frihed indskrænket af årsager, hvoraf den betydeligste, men ikke omtalte, er pengeøkonomiens fremtrængen med høje renter og hensynsløse rationaliseringer, der lukker af for alt, der ikke er rentabelt. Der står så børnene uden for de lukkede porte på den flisebelagte

grund og skal straffes med døden for et uoverlagt skridt, hvis det går uden for institutionen. Vor verden var ikke ufarlig, men havde proportioner, som vore kunne gå op i; vi havde en rimelig grad af frit valg med hensyn til risici og opholdssteder. Det forekommer mig, at man er nået så langt hen i retning af forhold, som ignorerer barnets behov for disse friheder og valgmuligheder, for aktiv fritid, at det virker lidt hult at tale om Barnets Århundrede eller endda Barnets År.

Der er det særlige ved pengeøkonomien med dens frenetiske hænging sig i regnskabet, at dens samlede balance nok skal vise sig aldeles ikke at stemme. Det er karakteristisk for den, at den opnår sin rentabilitet ved simpelt hen ikke at regne stykket færdig. Endnu ikke pengemæssigt vurderede værdier som stilhed, råderum, natur, frit valg og andre livskvaliteter indgår i regnskabet med værdien nul; balancen synes i orden og ingen ruin er i sigte. Sært at folk ikke er mere tilfredse end de er.

Det syn på nutidens børnevilkår, som er beskrevet ovenfor, kan synes noget negativt; sådan er det jo gerne, når ældre folk mindes den gamle tid. Hvad de vil sige er vel egentlig: Det er for galt, at vi ikke er unge mere. Det skal nok passe; ingen kender mere end een barndom.

Men det var nu ganske sjovt sommetider.

Original galleri

Af Sven Nielsen

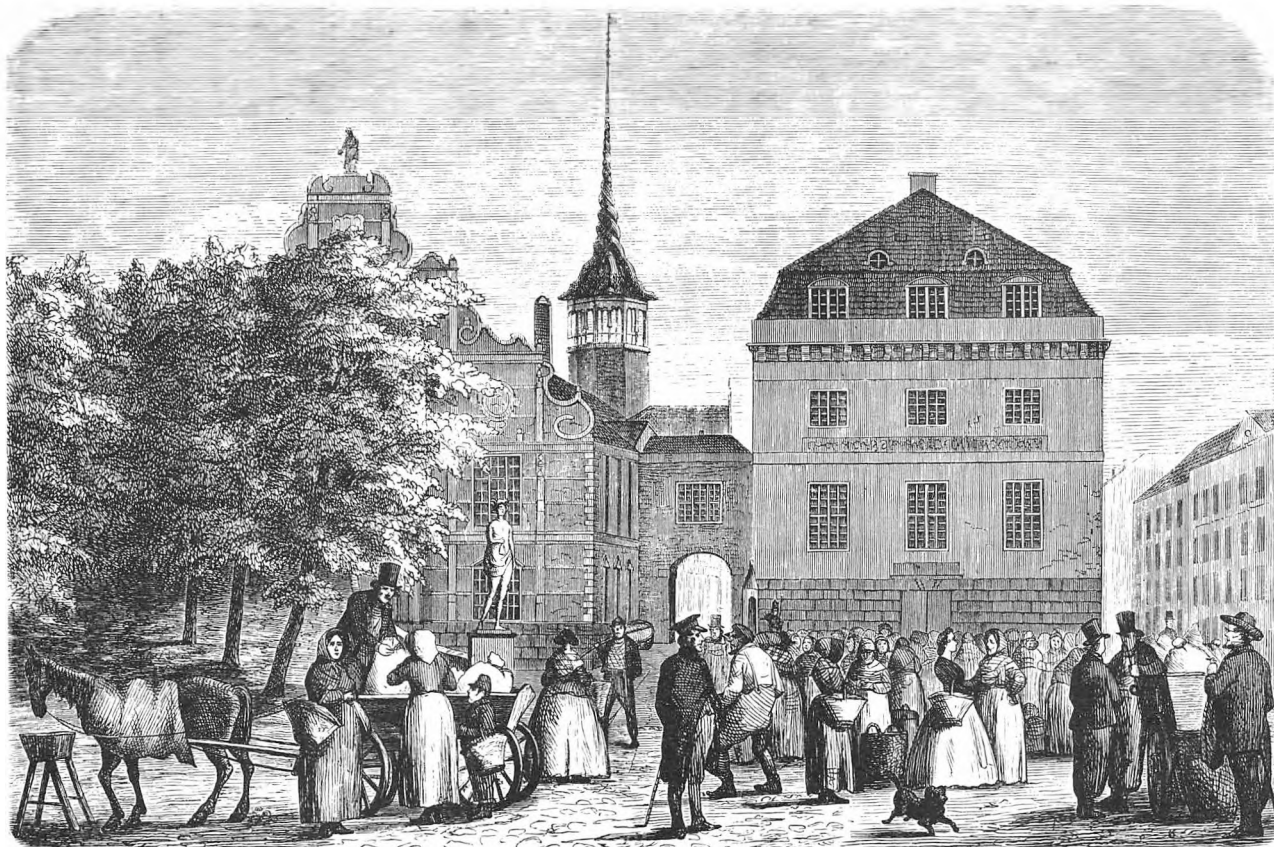
Hvis man vil danne sig et indtryk af de lidt sære mennesker, som gik omkring i Københavns gader i sidste halvdel af forrige århundrede, almindeligvis betegnet som originaler, må man se på den nu så ukendte kunstner, Jens Christian Deichmanns original galleri.

Deichmann var født i København den 31. juli 1832. Han gik på akademiets billedhuggerskole 1848–1857. Fra 1849 arbejdede han i H. W. Bissens atelier. I 1865 besøgte han malerskolen på akademiet. Det var nu ikke som billedhugger eller maler, han ernærede sig, men som tegner. Han var free-lance tegner ved adskillige af sin tids mere eller mindre kendte blade. En besværlig levevej, for honorarerne var ikke skyhøje, men denne frie leveform lå nu til hans gemyt.

Nogle af hans bedste arbejder blev publiceret i Illustreret Tidende (udkom 1859–1924), som var og endnu er kendt for sine træsnit, der stadigvæk har stor topografisk værdi. Den 9. marts 1862 havde han et livligt billede i bladet „Morgenstund ved Banken“. Man ser den gamle Nationalbank (nedrevet 1870) bag Børsen; i forgrunden er mange sælgerkoner forsamlede. Den 8. juni har han atter noget på „En Søndag i Al-

legaden paa Frederiksberg“. Her får man et godt indtryk af forlystelseslivet. Akrobater viser deres kunster, folk promenerer i alleen og en hestebus er på vej med nye tilskuere til herlighederne. Den 21. september bidrager han med et billede fra „De fattiges Dyrehave“, der lå ved Gammel Kalkbrænderivej på Østerbro, ved nuværende Strandboulevard. Her er karrussellen igang og et slagsmål er på vej mellem opstemte gemytter. Alt i alt et fornøjeligt folkelivsbillede udført i xylografi, datidens reproduktionsform.

I 1863 forsøger han sig som illustratør til en skildring fra Australien af „Bob“. Tegningen forestiller en del mennesker, som er forsamlet foran „Barber's Inn“. Det er skurkelignende herrer, som spiller kort i det fri, velklædte, iført høje hatte. I forgrunden sidder nogle indfødte og i baren aner man en kineser. Man kan efter Bobs skildring forstå, at det drejer sig om en spændende beretning fra dagliglivet i det dengang så fjerne Australien. Om forfatteren har været på åstedet, står hen i det uvisse, men man er ikke i tvivl om, at Deichmann kun har arbejdet ud fra fantasien, og den har ikke været helt god den dag.

J. C. Deichmann: En Morgenstund ved Banken. Træsnit (Illustreret Tidende 9. marts 1862).

Flere gange optræder Deichmann i Illustreret Tidende. Morsom er hans tegning fra 3. marts 1867 „En Vintermorgen paa „Adresseavisen“ “. Udmærket er også „Slutteriet i Kjøbenhavn“ fra 27. marts 1870. I 1862 udførte han for Kittendorff og Tegner et litografi, forestillen-

de Frederik VII's og Carl XV's indtog gennem Vesterport.

Af billedhuggerarbejder kendes kun to ting. En buste af faderen, varemægler Jørgen Deichman, udstillet på Charlottenborg i 1852 og et relief fra samme tid af den for sit humanitære ar-

bejde dengang meget kendte pastor Visby, som i 1851 forsøgte på at gøre noget ved de elendige boligforhold på Christianshavn, men forgæves. Relieffet hænger nu i Frimurerlogen på Blegdamsvej.

Vil man se Deichmann som tegner, så skal han søges i datidens vittighedsblade, hvor han blandt andet tegnede karikaturer. Hans karikaturer rammer kun ud efter sagesløse personer, kendte folk holdt han sig fra. Det var han nu ikke ene om, København var endnu en småborgerlig by, hvor man betragtede det at blive karikeret som en fornærmelse. Tegnerne var, stort set, harmløse i deres streg.

Vittighedsblade dukkede jævnligt op, men de forsvandt som oftest meget hurtigt igen. En undtagelse var „Folkets Nisse“ fra 1835–70. Det må nærmest betegnes som et gemytligt blad, meget satire var der ikke i det, men det angreb ofte skavanker ved Københavns kommunale forhold, så man var aldrig i stofnød. Deichmann og Klæstrup leverede mange bidrag til denne del af pressen, blandt andet til „Sværmeren“ (1863), der også kun havde en kort levetid, det var for litterært og henvendte sig derfor kun til få mennesker. Samme år udkom „Pjerrot“, der klarede sig et par år. Heri tegnede Deichmann en del. Han kan også findes i andre blade som „Spidsmusen“, „Bjørnen“, „Janus“ og „Kanepisken“, alle blade uden større betydning og med meget kort levetid.

Først med Punch, der udkom fra 1873 til 1895, fik København et satireblad med noget bid i. Til at begynde med var det rent underholdende, senere mere politisk med brod mod de forskellige venstrepolitikere. Førstekraften ved bladet var tegneren Knud Gamborg, en meget benyttet mand i tidens illustrerede presse, men Deichmann tegnede også til Punch. Hovedtegningerne kom i farvelitografi og i en ret god kvalitet. Bladet gik godt, så naturligvis blev der gjort et forsøg på at slå det ud. I 1878 udkom „Kometen“, det blev kun til et plagiat i alle måder. Deichmann var hovedleverandør af tegninger i de første numre. Hans vittighedstegninger er af samme art som i Punch, samme teknik og emner. Hovedsageligt handler de om tjenestepiger, der er udelige og kræver alt for meget i løn, eller om dumme, men snu bønder. Bladet reklamerede med, at det var humoristisk, satirisk og belletristisk, og at det udgår hver lørdag i Kjøbenhavn og koster 1 krone kvartalet, enkelte numre 10 øre.

Efter en levetid på 13 uger skifter det redaktør, og Deichmann forsvinder fra spalterne. Formatet sættes op, prisen stiger 25 øre kvartalet. Kometen forsvinder på bladhimmelen.

Hvis Deichmann kun havde tegnet til de omtalte blade, ville han, bortset fra sine tegninger til Illustreret Tidende, slet ikke have haft noget navn i dag. Når han huskes, skyldes det kun hans farvelagte tegninger af byens originaler.

Disse stakkels mennesker var almindeligt kendt fra gadelivet i forrige århundrede, ja, nogle langt ind i dette. Det var besynderlige, sære personer, som skilte sig ud fra mængden ved levevis, påklædning og optræden. Outsidere der lige netop kunne klare dagen og vejen ved at leve af at være anderledes. De hutlede sig igennem en tid, hvor den sociale forsyning ikke var alt for god. Ikke alle personerne i det galleri, som Deichmann skabte, var egentlige originaler, nogle var bare folk, som havde fundet frem til en eller anden lille fidus, der kunne gøres i småpenge; andre var blot kendte skikkelser fra gaden, bybudet Jeppe Laurentin Hindborg som i 28 år stod ved Gammel Torv, vægteren fra Østergade, manden der solgte svineblærer til at opbevare fedt i. De fleste var dog virkelige originaler, der levede af at tigge og småhandle, af og til fik fattighjælp og vel også lidt fra de mange velgørenhedsselskaber. Det sidste var nu ikke så nemt, for det krævedes gerne, at modtageren levede på honnet vis, ikke drak eller skejede ud på anden måde, så originalerne kom kun sjældent i betragtning.

Deichmann tegnede en hel serie originaler. Han indledte frejdigt sin samling med en karikatur af sig selv, gengivet som kunstmaler med fip-skæg, strittende hår, flagreslips og stor palet i hånden. Øverst på tegningen stod titlen „Gamle

J. C. Deichmann: Selvportræt. Akvarel.

H. P. Hansen: Rektor, dr. phil. Simon Meisling, Radering.

Bekjendte fra Kjøbenhavn“. Han kendte vel de fleste af sine ofre fra gaderne, men flere har han hentet inspiration til ved at se på den fine og meget produktive xylograf Hans Peter Hansens (1829–1899) ganske små raderinger af københavnske originaler. I flere af Deichmanns gengivelser kan det ikke nægtes, at der er stor lighed med H. P. Hansens raderinger. Hansens små værker er dog mere menneskelige og langt finere i stregen. Deichmanns er karikaturer,

J. C. Deichmann: Rektor, dr. phil. Simon Meisling. Akvarel.

H. P. Hansen: Silke- og klædehandler Levin J. Loria. Radering.

grove og grumsede i farven. Ser man på forhen-
værende manufakturhandler L. J. Loria, en ori-
ginal som var kendt for sine muntre indfald og
kun brugte sin tid til at dandere, og sammenlig-
ner man H. P. Hansens radering af Loria, vil
man se, at denne er fremstillet mere elegant end

J. C. Deichmann: Silke- og klædehandler Levin J. Loria. Akvarel.

Deichmanns tegning af samme mand. Hos Hanssen er den høje, grå hat nystrogen, halsbindet sidder godt, overfrakken med pelskraven er nydelig, hans bukser har skarpe folder, de er ikke krøllede og hængende som hos Deichmann. Loria var kendt for at være nærmest lapset, i Deichmanns gengivelse ligner han en afdanket gentleman, men ellers er skikkelsen H. P. Hanssens, ligesom alle de andre små kendetegn, stokken og lommetørklædet, der stikker ud af slidsen i frakken. En anden af galleriets mere prominente personer ser det også ud til, at Deichmann har hentet fra Hanssens radering. Manden er rektor, professor, dr.phil. Simon Meisling (1787–1856). I dag huskes Meisling kun, fordi han var H. C. Andersens plageånd, da denne havde ham som skolemester i Slagelse. Den iltre rektor kaldte Andersen idiot og en aldeles dyriskdum dreng. H. C. Andersen glemte ham aldrig. I virkeligheden var Meisling en lærd humanist, en fin skribent og meget dygtig oversætter fra latin og græsk. Hans ulykkelige ægteskab og uordentlige levevis gjorde, at han blev lidt af en original på sine gamle dage. Han var ligeglad med alt. Han gik rundt i byen med paraplyen under armen, den bulede, høje hat på hovedet, tyggende på et halmstrå. Tyggematerialet havde han let adgang til; han boede på Halmtorvet. På Hanssens radering af Meisling fornemmer man, at det er et menneske; Deichmanns tegning er en klar karrikatur af manden, men skikkelsen og

strået i munden er ellers en tro kopi af Hanssens radering.

Af og til skriver Deichmann på sine tegninger, at de er malt med en tændstik, og for at understrege dette har han så under portrættet tegnet en tændstik med rødt svovl. Dette med tændstikken har måske været en slags reklamefif, der skulle gøre kunstværkerne mere interessante og forunderlige. Tænk, at manden kunne lave sådan noget bare med en tændstik. Utroligt!

Original galleriet blev hans sidste indtægt af kunsten, han blev ved fra en gang i firserne og til sin død den 16. maj 1897. Helst solgte han galleriet samlet, dvs. almindeligvis ca. 40 forskellige personer. Hvor mange gange, han har gengivet sine gadefigurer, ved man ikke, men det er ikke så få. Selv må han betegnes som bohème og original, kendt i hele byen. Især kunne man træffe ham på små beværtninger, hvor han prøvede at afsætte sine arbejder, samlede eller enkeltvis for et halvthundrede øre eller for mad og de nødvendige drikkevarer. Han gentog altså sig selv, men der kan godt være stor forskel fra den ene tegning af samme person og til den næste. Lige oplagt har han selvfølgelig ikke altid været og vel heller ikke altid helt ædru. Han solgte, hvor mennesker mødtes, dengang ofte på barbersaloner, som der var mange af; her kom pæne folk hver dag for at blive barberet, mindre velhavende kun en gang om ugen,

men sit bedste publikum fandt han på de små cafeer.

Det vil føre for vidt her at gennemgå hele rækken af originaler som Deichmann har forevigt, langt de fleste er forlængst glemte. Navne som Stjerne Hans, Pudse Peter, Trippe Lars, Forgylt Elendighed, Tutnæs og Harpeline siger os ikke noget, men en gang var de kendt af alle i byen. Enkelte af personerne har ligesom overlevet i folkemunde. Den berømteste af dem er Jomfru Tidsfordriv. Hendes borgerlige navn var Juliane Marie Hansen. Hun var en stakkels forvirret kvinde, som gadedrengene hujede efter, når hun gik omkring i kvarteret mellem Dronningens Tværgade og Købmagergade i al sin stads. Hendes mærkelige garderobe syntes udtømmelig. Hun var altid iført galocher, havde en kurv på armen og paraply. Hun gjorde ingen skade, men var heller ikke til nogen nytte. Jomfruen døde i 1907, og i modsætning til de fleste af hendes „kolleger“ fik hun en næsten pompøs begravelse, der fortæller noget om hvor kendt og yndet hun var. Hendes kiste var dækket af store kranser og det var noget betydningsfuldt, for dengang var der ikke mange blomster at få i byen på en kold dag i januar. I sproget lever Jomfru Tidsfordriv endnu, som et udtryk for en pige, der får tiden til at gå med ingenting.

J. C. Deichmann: Jomfru Tidsfordriv. Akvarel.

Navnet kan også betyde en ældre, forgræmmet og forhutlet kvinde.

En anden berømt person fra galleriet er Baronen. Navnet dækker over G. A. Gedalia (1816–1892). Han var oprindelig sadelmagersvend, men slog sig op til at blive en af Danmarks rigeste mænd. Han var med til at oprette Landmandsbanken, blev portugisisk generalkonsul og baron af republikken San Marino. Gedalia kom ved hoffet og var rigt dekoreret. Da han blev optaget i Det kongelige københavnske Skydeselskab, lod han sin malede skydeskive udsmykke med et billede af sit vekselererkontor på Højbro Plads 54. Skiven findes på Bymuseet. I 1875 gik han fallit, og så endte han i Deichmanns galleri.

Det kgl. Biblioteks billedsamling har et album med 54 billeder fra Deichmanns galleri. Samlingen indledes med kunstnerens selvportræt og har teksten „Gamle Bekjendte fra Kjøbenhavn“. Københavns kommunebiblioteker, Hovedbiblioteket, ejer en indbundet udgave af Deichmanns originaler, i alt 39 stykker. Det indledende selvportræt af kunstneren mangler. Frederiksberg kommunes billedsamling har 39 billeder. Københavns Bymuseum har 60 af Deichmanns originaler. Nogle er varianter. Desuden findes der hos private adskillige tegninger af originalerne. En enkelt samler har over hundrede, deraf 53 forskellige, resten varianter. En kendt advokat i København har en række af

Deichmanns billeder på sit kontor; han påstår, at når han selv er til stede er samtlige københavnske originaler samlede.

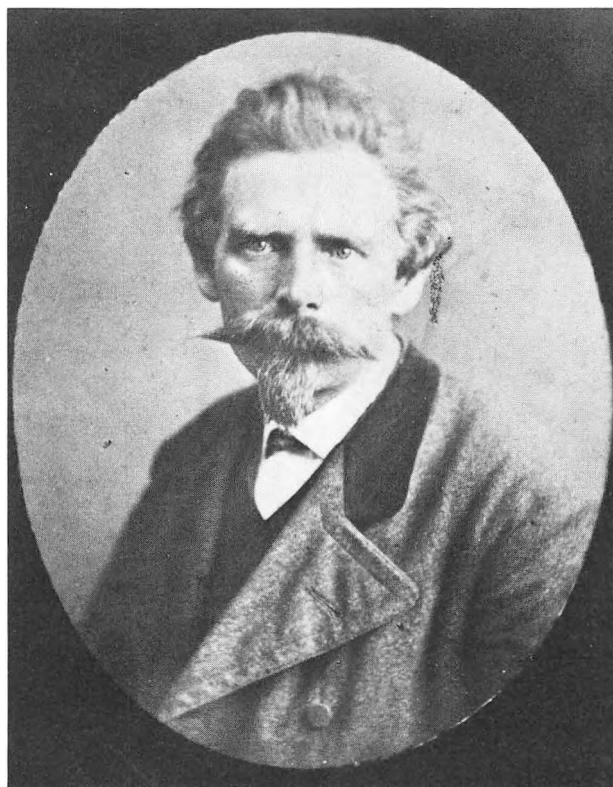
Hvis man vil se Deichmanns originaler, så at sige på åstedet, kan det anbefales at opsøge følgende steder: Vinstuen, Gl. Kongevej 90 har 22 tegninger hængende i baglokalet. Cafe „Chasen“, Øster Farimagsgade 73, har en samling på 19 stykker i god stand og med navnene på originalerne skrevet under billederne, „Bjørnekælderer“, Frederiksberg Allé 55, har i alt 20 af Deichmanns originaler som dekoration i lokalerne. Kanal-Kafeen, Frederiksholms Kanal 18, har 14 billeder hængende. „Petersborg“, Bredgade 76, har den største samling. 41 billeder er ophængt i forlokalet.

Det sker at Deichmanns originaler dukker op på auktioner, og af og til ses de også i antikvarier. Den dag i dag kan man i åben handel købe arbejder fra hans hånd i form af litografier, der så sent som sidste år blev genoptrykt og sælges fra Priors dukketeatermuseum, Købmagergade 52. I 1880 begyndte litografen Alfred Jacobsen at udgive dukketeaterdekorationer fra sit forlag i Løvstræde 8. Jacobsen og Deichmann udførte sammen Akropolisfortæppet. Af selvstændige arbejder udførte Deichmann i 1880 en hel række kulisser og sætstykker til Kaptajn Grants børn af Jules Verne, det er tre ark af disse, der er genoptrykt. Det fornemste er et bagtæppe af en bjergegn. Tæppet er transparent, således at bjer-

get sprudler ild og lava når der sættes lys på bagfra. I serien er der desuden klippestykker og et af vinden sønderrevet telt. De tre ark er ikke signerede, det var Alfred Jacobsen en modstander af, fordi han ofte, som i Akropolistæppet, lod flere kunstnere arbejde på samme tegning.

Deichmann lavede også småtegninger med mere topografisk indhold. Bymuseet ejer en farvelagt tegning, hvorpå man ser ladegårdslemmer, der under påsyn af en betjent arbejder ud for Stokhuset ved Østervold. På et andet billede ser man et ægtepar, der er ved at rense kakkelovnen før fyringssæsonen begynder. Bagefter skulle ovnen så pudses; vi der endnu husker processen, kan næsten fornemme den skarpe lugt af Zebra ovnsværte.

Stor kunst er det vel ikke, men sammen med originalerne får man et indtryk af mennesker, der levede i det mørke København i forrige århundrede, gengivet af en mand med noget talent, Jens Christian Deichmann.

J. C. Deichmann. Foto ca. 1860 (Der kgl. Bibliotek).

Appendiks

Fortegnelse over de personer, der findes i Deichmanns samling „Gamle Bekjendte fra Kjøbenhavn“:

J. C. Deichmann, selvportræt, 1832–97 – *Andersen-Bang, Hans*, „professor“, død 1913 – *Bang, B. G.*, overretsprokurator, 1793–1867 – *Baronen* eller „Jaj si'er, jaj si'er“, vekselerer, baron G. A. Gedalia, 1816–92 – *Blære-John* – *Bybudet på Gl. Torv*, Jeppe Laurentin Hindborg – *Bøf-Henrik* – *Eibeschütz, N. J.*, exam. jur., 1807–57 – *Excellencen*, Frederik VII's søn eller Medalje-Frederik alias Frederik Frederiksen, Hans Johnsen, død 1906 – *Fløjtekarl* eller Karl Kattentid, 1795–1887 – *Forgylt Elendighed* eller Trippe-Lars – *Gamle Ane* – *Gamle Sut* – *Gipseren Fransisko Pierre* – *Gode Herre* – „*Grev*“ *Frederik Holk* – *Gyngehestemanden* eller Gøngehøvdingen – *Hahn*, unge Eduard eller Den uheldige Hahn – *Halmmåtteemanden* eller Grønnekransemanden – *Hane* eller Hanemanden – *Harpeline*, madam Schneider – *Jomfru Tidsfordriv*, Juliane Marie Hansen, død 1907 –

Klørknægt – *Kunsthandler Nathan* – *Ladegaardslem* – *Ligvognskusken Ole Frederiksen* – *Loria, Levin J.*, silke- og klædehandler, 1788–1858 – *Lær mig oh Skov*, vinhandler Schou – *Løberen* – *Mathiesen, Lars*, traktør, 1770–1852 – *Majoren* eller Den tykke Lassen – *Meisling, Simon*, rektor, professor, dr. phil., 1787–1856 – *Messing-Jens* – *Niels* – *Nøf-Nøf* – *Peter Minister* – *Peter Rundetaarn*, 1804–72 – *Plakatmanden* – *Pudse-Peter*, Niels Peter Nielsen, død 1890 – *Pustemøller* – *Sandmanden* – *Skrabe-Peter* – *Skralde-Søren* – *Soldaten Scheibelein*, Wilh. Anton Scheibelein, 1839–1911 – *Stjernehans*, murerarbejdsmand – *Sølvsmeden fra „Almindeligheden“* – *Trippe* – *Tutnæs* – *Tyrolerferdinand*, Ferdinand Petersen, 1815–79 – *Tønder, J. P.*, litterat, 1773–1836 – *Vægteren paa Østergade* – *Walther*.

Misforståelser med hensyn til navnene er ikke ualmindelige, da tegningerne ofte er blevet navngivet senere efter hukommelsen.

